

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΕΧΝΗΣ ΩΣ ΠΟΝΟΣΥΛΛΕΚΤΗΣ

ΕΛΕΑΝΑ ΓΙΑΛΟΥΡΗ / ΕΛΠΙΔΑ ΡΙΚΟΥ

«Στην ψυχανάλυση, ο όρος “μεταβίβαση” αναφέρεται στη διεργασία μέσω της οποίας οι ασυνείδητες επιθυμίες επανενεργοποιούνται και αποκτούν υπόσταση επίκαιρου γεγονότος. Η “Μεταβίβαση” της Μαρίας Λοϊζίδου ανακαλεί μια από τις θεμελιώδεις λειτουργίες της τέχνης που δεν είναι άλλη από τον αναστοχασμό και την επεξεργασία παρελθόντων βιωμάτων, συναισθημάτων και εμπειριών που σχετίζονται με την ατομική και τη συλλογική ιστορία. Η υφή του υλικού και οι συνειρμοί που προκύπτουν από τη συνεργατική πρακτική της ύφανσης θέτουν εκ νέου ζητήματα κοινωνικών σχέσεων και ανταλλαγών με επίκαιρο τρόπο σε ένα πεδίο διαχρονικής δραστηριότητας και ανθρώπινης παρουσίας.»

Συραγώ Τσιάρα¹

Η Ελεάνα Γιαλούρη είναι αρχαιολόγος και κοινωνική ανθρωπολόγος. Διδάσκει ανθρωπολογία του υλικού πολιτισμού στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Η Ελπίδα Ρίκου είναι κοινωνική ανθρωπολόγος και εικαστική καλλιτέχνης. Διδάσκει ανθρωπολογία της τέχνης στο Τμήμα Θεωρίας και Ιστορίας της Τέχνης της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών της Αθήνας.

Ένα πρωινό στις αρχές Οκτωβρίου επισκεφθήκαμε την έκθεση *Μεταβίβαση* (*A Transfer*) της εικαστικού Μαρίας Λοϊζίδου, που πραγματοποιήθηκε στον Κεραμεικό (9-31.10.2015) στο πλαίσιο του προγράμματος του πολιτιστικού οργανισμού NEON (Έργο στην Πόλη 2015). Ξεναγηθήκαμε από την επιμελήτρια της έκθεσης και ιστορικό τέχνης Συραγώ Τσιάρα και μετά το πέρας της περιήγησης, όσο η εμπειρία ήταν ακόμη νωπή, θελήσαμε να γράψουμε «με τέσσερα χέρια» αυτό το ευχαριστήριο «μπιλιέτο» που δεν έχει στόχο να περιγράψει, να αναλύσει ή να πληροφορήσει για το έργο που επισκεφθήκαμε, αλλά να καταθέσει μια εμπειρία πολύτιμη που τώρα δημοσιοποιούμε ως αναγνώριση της φιλοξενίας που πρόσφεραν σ' εμάς και στα

υπόλοιπα μέλη μικρής ομάδας επισκεπτών, η επιμελήτρια και η καλλιτέχνη με τα έργα της: φιλοξενία γενναιοδωρή αλλά και διακριτική, που κατέστησε έναν χώρο δημόσιο, γνώριμο από παλιά, εκ νέου οικείο όσο και πρωτόφαντο.

Μπροστά στις επιτάφιας στήλες με τους ανάγλυφους αποχαιρετισμούς ζώντων και νεκρών του νεκροταφείου του Κεραμεικού, η εικαστικός και η επιμελήτρια υποσχέθηκαν στους επισκέπτες τους μια χειραψία, μια «δεξίωση» και, αν και στη σύγχρονη τέχνη δεν τηρούνται πάντα οι λόγοι που αφειδώς προσφέρονται ως περιτύλιγμα των έργων, τη «δεξίωση» αυτή τη βιώσαμε στ' αλήθεια!

Η Μαρία Λοϊζίδου, με πλήρη γνώση των υλικών που χρησιμοποιεί στον υπαίθριο δημόσιο χώρο, υφαίνει ανοξείδωτα μεταλλικά νήματα, και ενίοτε κεντώντας τα με κλωστές από μετάξι και χρυσό, δημιουργεί πολυσύνθετους ιστούς, που γίνονται με τη σειρά τους κόμβοι ενός ευρύτερου δικτύου περιηγήσεων, αφηγήσεων και συναντήσεων

στον χώρο και τον χρόνο, οι οποίες εννοηστρονώνονται από την καλλιτέχνη και την επιμελήτρια.

Ένας τέτοιος κόμβος δημιουργείται σε ένα σημείο του αρχαίου νεκροταφείου, όπου κουκούλια-αγγεία από ανοξείδωτο μεταλλικό νήμα κρέμονται από ένα δέντρο και αιωρούνται ως αν-παμορφώσεις ανάλογα με αυτό που φαίνεται να περιέχουν ή να κυοφορούν. Τα ίδια αυτά ευέλικτα, ανθεκτικά νήματα που αναδύονται από τη γη, χάνονται ξανά σε αυτή, έρχονται στο χώμα και συμφύρονται με αυτό, συνδέοντας ζωή και θάνατο, ως στοιχεία δομικά όσο και απομεινάρια, που διαφεύγουν την –μάλλον αναμενόμενη από παρεμφερή καλλιτεχνικά εγχειρήματα– παγί-δευση στο δίπολο «φύση» / «πολιτισμός».

Λίγο πιο πέρα, ανασυντεταμένο από τα πεύκα, ένα πλέγμα συμπυκνώνει πρόσκαιρα τη σκιά που ρίχνουν τα δέντρα επάνω μας. Στο πλέγμα αυτό, αρχαία και νέα ονόματα κεντημένα από χρυσή μεταλλική κλωστή ανακινούν μνήμες προσωπικές και συλλογικές ενεργοποιώντας συναντήσεις με ανώνυμους-επώνυμους από το παρελθόν και το παρόν, ανθρώπους που συναντάς για πρώτη φορά και άλλους που

νόμιζες ότι είχες ξεχάσει. Το φως παίζει εδώ με τα νήματα, τις λέξεις-ονόματα, και τα υλικά δημιουργώντας «σήματα», τα οποία, αν και σε νεκροταφείο, δεν είναι γειωμένα, αλλά αιωρούνται και σε υποχρεώνουν να κοιτάξεις ψηλά, να κινηθείς κάτω από αυτά, αφήνοντας τον ήλιο να αναδεικνύει εναλλακτικά τι είναι σημαίνον και τι όχι. Κάτω από τη σκιά που δημιουργεί το πλέγμα με τα ονόματα, βρίσκεσαι ταυτόχρονα σε ανάπαυλα και σε εγρήγορση, αφήνεσαι στη λήθη, αλλά και ανασύρεις μνήμες από αυτή.

Σε έναν «χώρο σιωπηλής δράσης», δύο περφόρμερς εμπλέκονται σε «μια πράξη χωρίς αρχή και τέλος»: ο ένας πλέκει με νήματα ανοξείδωτου χάλυβα, και ο άλλος ξηλώνει το πλέγμα δημιουργώντας ένα εργόχειρο που θα μπορούσε να είναι μαζί συνομιλία και αναστοχασμός, ένας κύκλος ζωής που προκύπτει μέσα από την παραχώρηση και τη διεκδίκηση, τη δημιουργία και την άρση της, που όμως είναι και αυτή δημιουργία.

«NEON» ΕΡΓΟ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ 2015
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Α TRANSFER / METABIBΑΣΗ
ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΛΟΪΖΙΔΟΥ
Αρχαιολογικός Χώρος και Μουσείο Κεραμεικού
9 Σεπτεμβρίου – 31 Οκτωβρίου 2015

Photo Credit ©NikosMarkou
Ανάθεση έργου από τον Οργανισμό NEON στο πλαίσιο του προγράμματός του «ΕΡΓΟ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ 2015»
Με την ευγενική παραχώρηση της Galerie Maria Lund, Παρίσι

Θα μπορούσε να πει κανείς πως η δράση αυτή συνοψίζει την ίδια τη συνεργασία καλλιτέχνης και επιμελήτριας κατά την οποία το καλλιτεχνικό έργο έγινε υπόβαθρο και μαζί έναυσμα μιας περιήγησης και αφήγησης στον χώρο και τον χρόνο, μιας περφόρμανς. Στη συγκυρία αυτή, εξάλλου, η εμπλοκή των ίδιων των επισκεπτών συνέβαλε στις μεταμορφώσεις του λόγου της Ξεναγού, από τον ελεγειακό και τον ποιητικό στον χιουμοριστικό. Δεν είναι τυχαίο ότι σε μια στιγμή της ξενάγησης, η Συραγώ Τσιάρα ανέφερε πως μέσα από την επικοινωνία της με τον κόσμο που επισκέπτεται τον χώρο αισθάνεται ότι το βιβλίο που γράφει με αφορμή την έκθεση αυτή θα μπορούσε να είναι χωρίς τέλος. Κάθε νέα συνάντηση δημιουργεί νέες συνυφάνσεις που ενσωματώνονται στην αφήγηση και την καθιστούν πλουσιότερη και ταυτόχρονα ημιτελή.

Να σημειώσουμε εδώ ότι η αποδοχή και η φιλόξενη ανταπόκριση της επιμελήτριας απέναντι σε όλους αυτούς

τους διαφορετικούς λόγους ήταν απόλυτα συντονισμένη με τον χώρο και το ίδιο το έργο, το οποίο συνολικά χαρακτηριζόταν από διαφάνεια, λεπτότητα και ισορροπία: μια διακριτικότητα που δεν ήταν απότοκο αναστολών σε ό,τι αφορά μια απευχόμενη αναμέτρηση ή επισκίαση της αρχαίας κληρονομιάς και του αρχαίου της κάλλους, αλλά περισσότερο μιας ευγένειας και ισορροπίας που διαπερνούσε τα υλικά τόσο του έργου της Λοϊζίδου όσο και της αφήγησης της Τσιάρα. Η δεκτικότητα της Ξεναγού λειτούργησε μάλιστα αντανάκλαστικά κι επάνω μας, επιτρέποντάς μας να αποδεχούμε σχόλια άλλων επισκεπτών (στα οποία υπό άλλες συνθήκες πιθανόν να αντιδρούσαμε αρνητικά) και να τα αφήσουμε να υπάρξουν ως είχαν. Αλλά το ίδιο αίσθημα μας προκάλεσε το έργο και σε σχέση με τον τόπο (που αναφέρεται στον ίδιο τον θάνατο) αφού η δεκτικότητα υποδεικνύει τον δρόμο να αποδεχτείς τους όρους του έργου – και της ζωής. Ακόμη και στοιχεία που σε άλλο πλαίσιο μπορεί να αποτελούσαν αφορμή για κριτική (πχ. πιο «αδύναμες» παρεμβάσεις στο εσωτερικό του μουσείου με «κολλάζ» αρχαίων σχεδίων, κ.ά.) καθίστανται

εδώ σημεία που σε προσκαλούν να επιβεβαιώσεις μια στάση αποδοχής.

Έχοντας εμπλακεί σε ποικίλες συζητήσεις και πειραματισμούς που διερευνούν τη διάδραση μεταξύ κοινωνικών επιστημών και σύγχρονης τέχνης, αισθανθήκαμε ότι τελικά αυτή η συνεργασία επιμελήτριας και καλλιτέχνης ήταν μια γόνιμη συνομιλία τόσο μεταξύ τέχνης και κοινωνικών επιστημών όσο και μεταξύ τέχνης και δημόσιου χώρου, χωρίς επίδειξη και τυμπανοκρουσίες. Πρόκειται για ένα έργο βαθύτατα κοινωνικό που δικαιώνει την επιθυμία ύπαρξης της τέχνης στον δημόσιο χώρο και καθιστά τη σχέση με την αρχαιολογία και τις μνήμες από το παρελθόν συνολικά, πιο ανθρώπινη και προσωπική. Προσφέρει μια γνώση που φωτίζει και δεν συσκοτίζει, και κατορθώνει να λυγίσει ακόμη και τα προσωπικά σου στερεότυπα.

Καθώς περιηγείσαι στον χώρο, συναντάς ένα αντικείμενο σε πρώτη ματιά απωθητικό καθαυτό, μια μορφή υβρι-

δική και με πολλές καμπούρες, μη αναμενόμενο σε σχέση με τον χώρο και το ύφος της καλλιτέχνης. Όταν όμως αυτό ονοματίζεται –«Πονοσυλλέκτης»– γίνεται μια τελεία στο έργο, ένα σημείο στίξης που κάνει την εμπειρία σου να αποκτά νόημα. Ο Πονοσυλλέκτης σε καλεί να σταματήσεις, να μην αποστρέψεις το βλέμμα σου, αλλά να επιστρέψεις κοντά του και να φορτώσεις στις καμπούρες του τον πόνο σου, όπως στα κουκλάκια που φτιάχνουν από μικρά κουρέλια στη Βολιβία και βάζουν κάτω από το μαξιλάρι τους.

Ξεκινήσαμε αυτή την ξενάγηση φορτισμένες, καθώς συζητούσαμε με ένταση δεδομένα της σύγχρονης εγχώριας σκηνης της τέχνης και τις προσωπικές μας εμπλοκές σε αυτήν. Στην πορεία η συγκυρία αυτή –τα συγκεκριμένα έργα, ο λόγος της Ξεναγού, αλλά και οι συνοδοιπόροι μας, ο καιρός, η ώρα– ανέσυραν από τη λήθη εμπειρίες λανθάνουσες από καιρό. Αφήνοντας πίσω μας τον Κεραμεικό, οι τόποι που συναντούσαμε και που γνωρίζαμε από καιρό, αποκτούσαν ποιότητες που δεν τις είχαμε αναγνωρίσει μέχρι τότε.

Η βασική ιδέα του έργου της Λοϊζίδου είναι η εμπειρία μιας πλοκής που είναι μαζί και εμπλοκή, συνάντηση και μεταβίβαση ενέργειας. Ας ονοματίσουμε, λοιπόν, συνολικά την παρέμβασή της στον Κεραμεικό, Πονοσυλλέκτη. Η επίσκεψή μας ήταν σαν συνεδρία ψυχαναλυτική, με επενέργεια θεραπευτική. Μας θύμισε πως η τέχνη δεν λειτουργεί μόνο ως ιστός αράχνης ή ως παγίδα, όπως μας έχουν πείσει πρόσφατα γοητευτικοί συγγραφείς-ανθρω-

πόλογοι, ο Timothy Ingold και ο Alfred Gell, αλλά μπορεί και να απο-παγιδεύει – να λειτουργεί απεγκλωβιστικά. Το έργο τέχνης ως πονοσυλλέκτης;

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Βλ. <http://www.elculture.gr/blog/metavivasi/#sthash.nD2IewZ1.dpuf>.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΣΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ 2 CD
www.mikri-arktos.gr

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΪΝΔΡΟΥ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΣ ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ | ΖΥΛ ΝΤΑΣΣΕΝ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΥΠΑΣ | ΜΑΓΙΑ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ | ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ